

Truchlení osob s mentálním postižením - Kvantitativní dotazníkové šetření s pracovníky Domovů pro osoby se zdravotním postižením (DOZP) a chráněného bydlení (CHB)

VIII. OLOMOUCKÉ SPECIÁLNĚPĚDAGOGICKÉ DNY, XXI. Mezinárodní konference k problematice osob se specifickými potřebami
VIII. Konference mladých vědeckých pracovníků

13. - 14. 10. 2020, Olomouc

Mgr. Kristýna Janyšková, Ph.D., doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.,
Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, katedra pedagogiky
Chodské náměstí 1, 306 14 Plzeň

Statistické šetření – **polostrukturovaný dotazník** (Průcha, 2009; Pelikán, 2011; Jandourek, 2001) - otázky s možnou odpovědí výběrem z několika možností, otázky měřící postoj pomocí škály, otevřené otázky

Výběr vzorku – **metoda účelového výběru** (Hendl, Remr, 2017)

Na základě aplikace vybraných kritérií jsme došli k následujícímu závěru: **113 organizací vyhovuje kritériím našeho výzkumu**

Respondenty našeho výzkumu byli **pracovníci** vybraných DOZP a CHB - celkem 220 respondentů (n=220)

Projekt byl pod jménem „Fenomén smrti a proces truchlení v kontextu mentálního postižení: Projekt podpůrné skupiny“ (projekt č. 1036218) podpořen Grantovou agenturou Univerzity Karlovy.

Zadání a cíle dotazníkové šetření

Způsob zadání: online (Google Forms) (rozesláno 88 emailů do celkem 113 zařízení)

Cíle:

1. zjistit míru **přípravenosti** pracovníků Domovů pro osoby se zdravotním postižením (dále jen „DOZP“) a chráněného bydlení (dále jen „CHB“) na podporu truchlících osob s mentálním postižením
2. zjistit, jak pracovníci DOZP a CHB **vnímají** oblast truchlení osob s mentálním postižením
3. popsat **profil** pracovníků v oslovených DOZP a CHB a zobecnit tento profil na celou populaci pracovníků v DOZP a CHB pro osoby s mentálním postižením
4. popsat **profil** oslovených organizací a zobecnit jej na všechny DOZP a CHB pro osoby s mentálním postižením

Celkem 27 otázek

Vyhodnocení dotazníkové šetření

Statistickou analýzu dotazníku jsme provedli prostřednictvím statistického programu SPSS (Miller et al., 2002).

Všechny souvislosti byly testovány buď s použitím oboustranné alternativy Fisherova exaktního testu nebo za použití modifikace chí kvadrát testu pro uspořádané kategorie – „Linear-by-Linear Association Test“ (Agresti, 2007).

V obou testech byla zvolena hladina významnosti $p = 0,05$, a tedy při p -hodnotě menší než 0,05 (95 %; $p < 0,05$) byl výsledek statisticky signifikantní.

INTERPRETACE DAT

Dosažené vzdělání významně ovlivňuje názor pracovníků v sociálních službách. Délka praxe, zkušenost či věk ani zdaleka takovou moc nemají.

- **Lidé s vyšším vzděláním si častěji myslí, že lidé s mentálním postižením jsou schopni porozumět konceptu smrti,** a rovněž takto častěji smýšlí pracovníci odborných a vedoucích pozic.

Výsledky naznačují, že povědomí pracovníků o truchlení osob s mentálním postižením, je vysoké, a že jsou připraveni proaktivně přispět k podpoře truchlících uživatelů. Tento výsledek zakládá naději, že dotčení respondenti budou ke svým truchlícím uživatelům přistupovat citlivě a se zvláštním zřetelem.

Přibližně ¼ respondentů by uvítaly školení v oblasti truchlení osob s mentálním postižením, což ukazuje na vysokou motivaci pracovníků k dalšímu růstu.

Část respondentů se domnívá, že lidé s mentálním postižením nerozumí pojmu smrti, a zároveň, že toto porozumění je podmínkou pro vznik truchlení – u nich nelze očekávat, že budou jedince podporovat při ztrátě blízkého člověka.

Velký význam má krizový plán s doporučením pro podporu truchlících uživatelů:

- **Statisticky významně vyšší sebevědomí při poskytování podpory truchlícímu uživateli závisí na tom, zda je v organizaci vytvořen krizový plán s doporučením pro podporu truchlících uživatelů**

Dle ČSÚ (Ženy a muži v datech, 2015) v oblasti sociální práce pracuje 5x méně mužů než žen, zatímco z respondentů našeho výzkumu tvořili **muži pouze 10 %**.

Průměrný pracovník v sociálních službách dle výsledků našeho výzkumu spadá do věkové **kategorie 36 – 45 let**, což odpovídá průměrnému věku zaměstnanců, který v České republice činí 43,3 roku (VŠPS, 4. čtvrtletí, 2019).

Přes 80 % respondentů pracuje v organizaci, která zaměstnává vlastního psychologa/psychiatra. Přibližně každý šestý respondent má v organizaci k dispozici vlastního duchovního/kněze či koordinátora/poradce pro spirituální/duchovní potřeby uživatelů služeb.

Každý pátý respondent je v oblasti truchlení osob s mentálním postižením vzděláván prostřednictvím své zaměstnávající organizace .

Průměrný pracovník **se s truchlícím uživatelem setká 2-3 x za svou praxi.**

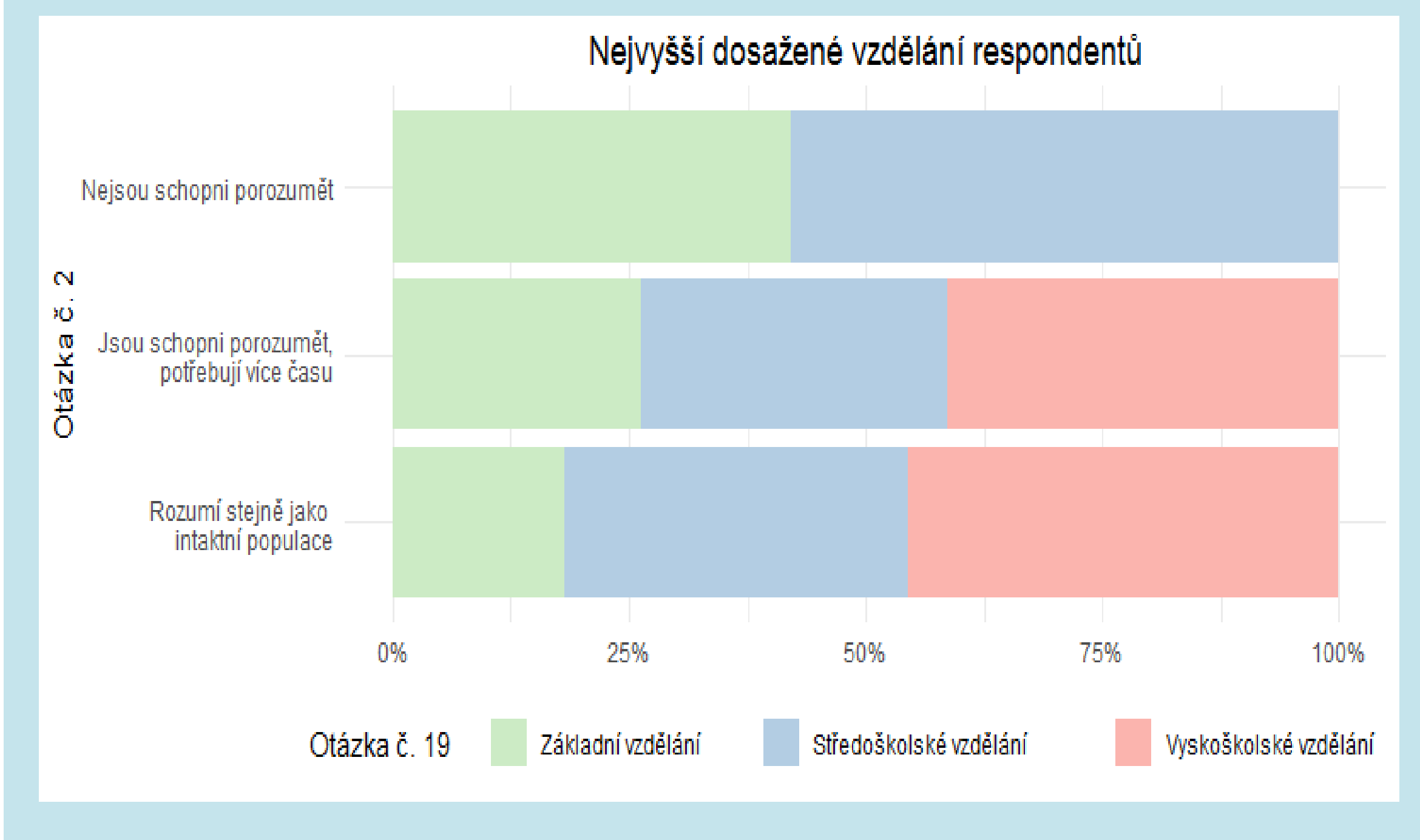
Celá polovina dotázaných vystudovala vysokou (či VOŠ) školu, přibližně každý třetí dosáhl nejvyššího vzdělání na střední škole, a téměř shodně respondentů vystudovalo SOU, SOŠ a ZŠ.

Harmonogram výzkumu

Sběr dat 10-12/2019
Analýza a interpretace dat
01-04/2020

Použité zdroje:

AGRESTI, Alan. *An Introduction to Categorical Data Analysis* [online]. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, 2007 [cit. 2020-05-27]. DOI: 10.1002/0471014754. ISBN 9780471014759.
DODD, Philip, Sandra DOWLING a Sheila HOLLINS. A review of the emotional, psychiatric and behavioural responses to bereavement in people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research* [online]. 2005, 49(7), 537-543 [cit. 2020-05-14]. DOI: 10.1111/j.1365-2788.2005.00702.x. ISSN 0964-2633. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1365-2788.2005.00702.x>
DOODY, Owen. *Loss and grief within intellectual disability* [online]. 2014. [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283010367_Loss_and_grief_within_intellectual_disability
GAUS, V., Regina STEIL a Stan CARBERRY. *Grief Counseling for Mentally Retarded Adults: Two Case Studies*. An Association for Persons with Developmental Disabilities and mental health need. 1992, 2(6).
HARPER, Dennis C. a John S. WADSWORTH. Grief in adults with mental retardation. *Preliminary Findings. Research in Developmental Disabilities* [online]. 1993, 14(4), 313-330 [cit. 2020-05-23]. DOI: 10.1016/0891-4222(93)90025-F. ISSN 0891-4222. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S089142229390025F>
HENDL, Jan a Jiř REMR. *Metody výzkumu v sociální práci*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
CHOW, A. Y. M., J. MCEVOY, I. K. N. CHAN, M. BORSCHIEL, J. H. L. YUEN a J. Y. M. LO. Do men and women with intellectual disabilities understand death? *Journal of Intellectual Disability Research* [online]. 2017, 61(12), 1130-1139 [cit. 2020-05-16]. DOI: 10.1111/jir.12431. ISSN 0964-2633. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/jir.12431>
JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
KAUFFMAN, Jeffrey. *Guidebook for Helping Persons with Mental Retardation Mourn*. Amityville: Baywood Publishing Company, 2005. ISBN 978-0-889503-7.
LUCHTERHAND, Charlene a Nancy MURPHY. *Helping Adults with Mental Retardation Grieve a Loss*. New York: Routledge, 1998. ISBN 978-1-56032-784-4.
MILLER, Robert L., Cieran ACTON, Deirdre A. FULLERTON a John MALTBY. *SPSS for Social Scientists*. New York: Palgrave MacMillan, 2002. ISBN 0-333-92286-7.
PELIKÁN, Jiř. *Základy empirického výzkumu pedagogických věd*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiř MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
SHEEHY, Kierona a Melanie NIND. Emotional well-being for all: mental health and people with profound and multiple learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities* [online]. 2005, 33(1), 34-38 [cit. 2020-05-25]. DOI: 10.1111/j.1468-3156.2004.00290.x. ISSN 1354-4187. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-3156.2004.00290.x>
SMLANSKY, Sara. *On death: Helping children understand and cope*. New York: Peter Lang Publishing, 1987. ISBN 978-08-204-9252-4.
TUFFREY-WIJNE, I. a T. ROSE. Investigating the factors that affect the communication of death-related bad news to people with intellectual disabilities by staff in residential and supported living services: An interview study. *Journal of Intellectual Disability Research* [online]. 2017, 61(9), 727-736 [cit. 2020-05-26]. DOI: 10.1111/jir.12375. ISSN 0964-2633. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/jir.12375>

50 % dotázaných se přiklonilo k názoru, že lidé s mentálním postižením jsou ve svém truchlení **zranitelnější než majoritní populace** s větším rizikem vzniku komplikovaného zármutku, a potřebují proto větší míru intervence než intaktní populace (Gaus, Steil, Carberry, 1999; Kauffman, 2005; Sheehy, Nind, 2005)

Přes 90 % respondentů vypovědělo, že **lidé s mentálním postižením jsou schopni porozumět konceptu smrti** (Smilansky, 1987; Brent, Speece, 1993; Speece, Brent 1996, obojí in Chow, McEvoy, Chan, et al., 2017).

73,4 % respondentů uvedlo, že porozumění pojmu smrti **není podmínkou pro to, aby člověk truchlil** a že člověk může truchlit i přesto, že pojmu smrti nerozumí (Harper, Wadsworth, 1993; Luchterhand, Murphy, 1998; Dodd, Dowling, Hollins, 2005)

Doporučení pro praxi

Podpora dostupnosti CHB a PSB – pro zamezení návazným ztrátám, např. ztrátě domova, ztrátou rodiče a s tím související stěhování do pobytového zařízení může **zneschopňovat jedince**, který do té doby byl schopný relativně samostatného života ve svém vlastním domově Systematické vzdělávání pracovníků

Sebevědomí při poskytování podpory truchlícímu uživateli závisí na tom, zda je v organizaci vytvořen krizový plán s doporučením pro podporu truchlících uživatelů, stejně tak jako že toto sebevědomí se liší u pomáhajících profesí a u vedoucích a odborných profesí. Vpracování doporučení pro podporu truchlících uživatelů je efektivní nástroj k formování názoru pracovníků. **Ukazuje se totiž, že kultura daného pobytového zařízení má v tomto kontextu velký vliv** (Tuffrey-Wijne, Rose, 2017; Doody, 2014)